УДК 007:654.191(73=161.2):929

https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2026.2(66).5

Т. С. Гиріна

доктор наук із соціальних комунікацій, професор
завідувач кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури
e-mail: hirinatetyana@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1587-8767
Державний податковий університет
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна, 08200

РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ 1939 Р. У СИСТЕМІ СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ ТОТАЛЬНІЙ ПРОПАГАНДІ

Метою дослідження *є комплексний аналіз стану україномовного радіомовлення в США та Канаді у 1939 р., з'ясування ролі ефіру в консолідації діаспори в умовах початку Другої світової війни та дослідження соціокомунікаційних механізмів протидії пропаганді.*

Методологія дослідження *базується на моніторингу та контент-аналізі часопису «Свобода». Застосовано методи систематизації, компаративістики та джерелознавчого пошуку для верифікації параметрів радіомереж. Реконструкція медіаподій, дискурс-аналіз та класифікація надали змогу відтворити структуру ефірів і диференціювати їхні жанри.*

Результати. *Доведено, що у 1939 р. україномовне радіомовлення трансформувалося із засобу дозвілля на стратегічний інструмент національного самозбереження. Встановлено, що розгалужена мережа локальних станцій («W.A.R.D.», «W.B.N.X.», «K.Q.V.» та ін.) сформувала унікальний соціокомунікаційний простір, де масові заходи («Радіо-Балі», «Радіові дні») поєднувалися з оперативним інформуванням про події в окупованій Україні. З'ясовано, що з початком Другої світової війни радіо стало головною зброєю у «війні нервів», виконуючи функцію духовного мосту та мобілізаційного ресурсу громади.*

Новизна. *Уперше на основі системного аналізу матеріалів часопису «Свобода» за 1939 р. реконструйовано цілісну картину функціонування українського радіоефіру в період глобальної кризи. Виявлено специфіку адаптації медійних форматів (радіотеатр, двомовні лекції) до умов воєнної цензури та пропагандистського тиску.*

Практичне значення. *Результати дослідження можуть бути використані при підготовці лекційних курсів з історії української журналістики, медіаменеджменту та спецкурсів із вивчення ролі етнічних медіа в умовах міжнародних конфліктів. Досвід інформаційної самоорганізації діаспори 1939 р. є актуальним для сучасних практик культурної дипломатії та протидії медійним маніпуляціям.*

Ключові слова: *радіо української еміграції, соціокомунікаційні технології, українська діаспора в США, україномовне радіомовлення, часопис «Свобода».*

І. Вступ

У межах сучасної соціокомунікаційної парадигми особливої актуальності набуває ретроспективний аналіз функціонування етнічних медіа в кризові періоди світової історії. Так, 1939 р. став для української діаспори Північної Америки етапом інтенсифікації радіомовлення, коли ефір трансформувався з розважального каналу в стратегічний інструмент національної консолідації та політичної суб'єктності. В умовах геополітичної турбулентності, спричиненої початком Другої світової війни, україномовне радіо перебрало на себе функції оперативного «нерва» громади, забезпечуючи не лише збереження ідентичності, а й критично необхідний інформаційний зв'язок із Батьківщиною. Як свідчать матеріали часопису «Свобода», радіомережі того часу стали платформою для конструювання щоденного життєвого простору еміграції, виступаючи головним організатором масових соціокультурних акцій і рупором національно-політичної думки.

Дослідження цього періоду надає змогу розкрити механізми перетворення радіоефіру на «віртуальну трибуну», де в умовах жорсткої цензури та військової пропаганди відбувалася кристалізація української свідомості. Потреба в оперативному інформуванні й протидії дезінформації вивела радіомовлення на рівень життєво необхідного соціокомунікаційного механізму, що за своєю значущістю почав конкурувати з традиційною пресою, створюючи єдиний інтелектуально-емоційний простір для сотень тисяч українців від океану до океану [18, с. 3]. Таким чином, аналіз стану радіомовлення 1939 р. є цінним для розуміння еволюції медійних стратегій українського зарубіжжя в умовах глобальних викликів XX ст.

Теоретико-методологічним підґрунтям вивчення українського медіапростору в еміграції є праці, що розглядають пресу та радіо як інструменти стратегічної комунікації й національного

© Гиріна Т. С., 2026

самоствердження. Фундаментальне значення має дослідження М. Куропася, який аналізує становлення «українсько-американської цитаделі», де радіопрограми 1930-х рр. виступили ключовим фактором збереження етнічної ідентичності в процесі інтеграції в американське суспільство [37]. Політичний аспект радіомовлення як «мосту» між материковою Україною та діаспорою для формування спільного порядку денного висвітлено в працях М. Шкандрія [39]. Соціокомунікаційний вектор діяльності медіаактивістів, зокрема в контексті мобілізації молоді та фінансової самоорганізації громад («Національний фонд»), простежується в розвідках О. Богуславського [3, с. 20–31], який акцентує увагу на ролі медіа як засобу внутрішньої консолідації різних політичних таборів діаспори перед загрозою світового конфлікту. Окремий масив досліджень присвячений ідеологічному наповненню ефірів. Так, С. Козак [14, с. 177–195] та Т. Літвинчук розкривають механізми популяризації постатей Т. Шевченка та Лесі Українки як «емоційного цементу» громади [17, с. 282–302]; І. Краснодемська осмислює цю активність як чинник формування «духовно-культурного коду», де медійна шевченкіана трансформувалася в маніфест спротиву асиміляції [15, с. 44–46]. Стратегічне значення українських медіа як провідників демократичних цінностей у 1939 р. було теоретично обґрунтовано ще Л. Мишугою [38].

Вагомий внесок у вивчення генези українського радіо в США зробила Т. Гиріна, яка в серії публікацій проаналізувала досвід промоції програм у 1930–1932 рр., роль музичних колективів у 1933 р. та експлікацію національної ідентичності через радіовідчити [7. с. 26–31]. Авторка доводить, що саме в цей період відбулася професіоналізація ефіру, що надало змогу радіомовленню стати «народним університетом» для еміграції [36. с. 22–28]. Попри наявність ґрунтовних праць, питання функціонування радіомереж саме в розрізі 1939 р. – як «оперативного нерва» нації в умовах початку Другої світової війни та інструменту протидії тотальній пропаганді – потребує подальшої детальної реконструкції.

ІІ. Постановка завдання та методи дослідження

Метою дослідження є комплексний аналіз стану українськомовного радіомовлення в США та Канаді у 1939 р., з'ясування ролі ефіру в консолідації діаспори в умовах початку Другої світової війни та дослідження соціокомунікаційних механізмів протидії пропаганді.

Методологічну основу розвідки становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, що забезпечили об'єктивність аналізу соціокомунікаційних процесів у діаспорі 1939 р. У роботі застосовано методи моніторингу та контент-аналізу для виявлення й вивчення змісту повідомлень українського щоденника «Свобода», а також методи систематизації, узагальнення та компаративістики для впорядкування радіомереж і зіставлення ефірних стратегій. Метод джерелознавчого пошуку надав змогу верифікувати технічні параметри станцій, а метод реконструкції медіаподій – відтворити структуру «Радіо Балів». Дискурс-аналіз використано для дослідження антипропагандистської риторики ефіру, тоді як порівняльно-історичний метод сприяв відстеженню еволюції контенту. Завершує інструментарій метод класифікації, за допомогою якого диференційовано жанрову палітру мовлення.

ІІІ. Результати

Аналіз емпіричної бази свідчить, що 1939 р. став періодом інтенсифікації українськомовного радіомовлення в Північній Америці, що стало прямим наслідком системного розвитку медійних ініціатив попереднього десятиліття. Якщо на початку 1930-х рр. відбувалося лише зародження структури ефірів, то станом на кінець десятиліття спостерігається перехід від аматорських спроб до розгалуженої мережі радіопроєктів. Розширення географії мовлення та ускладнення його жанрової палітри від музичних лекцій до радіотеатру підтверджує тезу про адаптацію діаспори до американського медіапростору. Ця динаміка надала змогу українській громаді перетворити радіо на перспективний інструмент впливу, здатний консолідувати тисячі слухачів навколо ідеї національної суб'єктності в умовах світової кризи. Розквіт локальних станцій у 1939 р. став свідченням сенсовності праці медіаактивістів із розбудови незалежного інформаційного поля.

На цей час окремі локальні проєкти були представлені в радіопросторі Нью-Йорку, Пенсільванії, Філадельфії, окремих регіонів Канади. Так, Нью-Йорк та його міста-супутники стали ареною бурхливого розвитку українських радіопрограм. Вони мали різноманітний формат: від суто комерційних до глибоко патріотичних та мистецьких. Серед них радіопрограма «Голос України» (радіостанція «W.A.R.D.») яка стартувала навесні 1939 р. як інноваційна програма, що транслювалася двічі на тиждень: у понеділок з 18.30–19.00 та у п'ятницю з 16.15–19.00 [26, с. 4]. Її особливістю стало введення до ефіру нових жанрів: окрім традиційних «новинок, музики, співу, оголошень», з'явився «радіо-театр» [26, с. 4]. Це свідчило про спробу підняти естетичний рівень мовлення, залучаючи слухачів до драматичного мистецтва через ефір. Щоденна «Радіова Українська Програма» в ефірі радіостанції «W.E.V.D.» розпочала мовлення 22 травня 1939 р. та була організована «при участи "РОДИНИ" разом з українськими ґросерниками» (власниками бакалійних крамниць) [28, с. 4]. Це яскрава спроба поєднання національної просвіти з економічною самодопомогою, а головним гаслом програми було: «Підпирайте українські бизнеси!» [28, с. 4]. Радіопрограма «Сурма» в ефірі радіостанції «W.B.N.X.» – найвідоміша та найстарша програма Нью-Йорка, спонсорована та натхненна музичним підприємством «Сурма» й власником М. Сурмачем.

Програма виходила щосуботи о 16.00. Крім того, недільні ефіри з 9–10 збирали величезну аудиторію. Програма відігравала провідну роль в організації дозвілля діаспори, влаштовуючи, у тому числі, розкішні «Радіо Балі-Концерти» [40, с. 4].

Пенсильванія, з її численними шахтарськими та промисловими містечками, мала свою унікальну мережу радіомовлення, що слугувала для українських робітників вікном у рідний світ. Так у Грінсбургу та Пітсбургу в ефірі радіостанцій «W.H.J.B.» та «K.Q.V.» транслювалася програма, що охоплювала значну географічну територію. Спочатку вона транслювалася в ефірі станції «W.H.J.B.» щонеділі о 14.00–14.30 за східним часом [33, с. 3], а з осені 1939 р. її було перенесено на станцію «K.Q.V.» у Пітсбург, де вона виходила щосуботи об 11:30–11:45 [24, с. 4]. Незмінним диктором (анонсером) та організатором був М. Арсеній. Його зусилля високо цінувала громада, яка постійно закликала: «Проситься всіх слухачів-українців спомагати українську радіо годину своїми щирими жертвами й оголошеннями» [24, с. 4]. На цих ефірах регулярно виступали хори з Карнегі, Пітсбурга, Арнольда та інших міст. У Гейзелтон (Пенсильванія) в ефірі радіостанції «W.A.Z.L.» щонеділі о 17:00 виходила радіопрограма під керівництвом А. Гардиша [6, с. 4]. Вона відзначалася залученням місцевих церковних і світських хорів, наприклад, хору з Глен Лайон під проводом В. Мельничука або хору ім. О. Кошиця з Гановеру [25, с. 4]. Наприкніці 1939 р. в ефірі радіостанції «W.T.E.L.» у Філадельфії виник новий формат релігійного радіомовлення. «Свобода» тоді повідомляла: «Увага, Філядельфія і околиці! Перша Українська Радіова Програма Євангельського подвигу розпочнеться в неділю, 31 грудня 1939 р. в годині 1:30 пополудні зо стації W.T.E.L. і буде продовжатись кожної неділі» [30, с. 4]. Організатором виступила Євангельська Церква Божа, що свідчить про використання радіо для місіонерської та релігійно-просвітницької діяльності.

Українські радіопрограми 1939 р. не обмежувалися лише студійним мовленням. Фінансові труднощі (висока вартість ефірного часу) змушували організаторів шукати нові форми мобілізації коштів. Це породило феномен грандіозних масових заходів, які збирали тисячі людей. Найбільшим заходом такого типу став пікнік-контест, організований українською програмою в ефірі радіостанції «W.H.J.B.» 9 липня 1939 р. в Окфорд Парку (Пенсильванія) [34, с. 4]. Оголошення вражає своїм розмахом: «Від 2:45 виголошуватиметься контест 250 Хорових українських церковних Гуртків із Дженет, Арнолд, Монесен, С. С. Питсбурґ, Мекізракс і Карнегі... 100 Українських Народніх Танцюристів із Мекізракс, Питсбурґ, Монесен, Ботлер, Нанти-Ґло, Джанставн, Карнегі, Амбрідж, Аліквипа під управою інструктора і анавнсера Української Радіової Години Миколи Арсенія» [34, с. 4]. Крім мистецької частини, програма включала спортивні змагання та виставку українських вишивок. Такі дні перетворювалися на справжні свята солідарності всього промислового регіону.

Програма «Сурма» в ефірі радіостанції «W.B.N.X.» регулярно організовувала розкішні бали [11, с. 3]. Наприклад, весняний бал відбувся 16 квітня, а осінні – 10 вересня та 10 листопада 1939 р. Ці заходи були продумані до дрібниць: «До танців буде приграватн побільшена орхестра Й. Снігура. Контест козацьких танців почнеться в годині 9. Для гостей буде роздано 10 цінних нагород» [12, с. 3]. Крім того, на балконах залу показували документальні аматорські фільми («рухомі образки») з життя місцевих громад: «Прогульки в День Матери, День Провидіння, Пікнік Тов. ім. Шевченка, 950-літні роковини хрещення України... і нові фільми для дітей» [12, с. 3]. Раніше, на весняному балу, як головні призи розігрувалися «Літні Вакації в українськім літнім заведенню і один тайпрайтер марки Роял» [11, с. 3].

Технічний аспект радіофікації діаспори активно підтримувався українським бізнесом. Радіоприймачі ставали доступнішими, хоча якісну техніку все ще вважали предметом розкоші. Магазин «Сурма» М. Сурмача був головним постачальником обладнання та апаратури. У газетах масово рекламувалися нові портативні моделі: «Emersonette (Emerson Model CF-255) $6.95. Нарешті – практичний радіоприймач, достатньо маленький, щоб поміститься на долоні! ... AC-DC – грає будь-де» [35, с. 3]. Для більш вибагливих пропонувалися «RADIO and PHONOGRAPH COMBINATIONS» – моделі BM-216 за $19.95 та BN-216 за $24.95, які мали «5-ламповий змінний струм, американські трансляції та електродинамічний динамік» і могли програвати 10- та 12-дюймові платівки [35, с. 3]. Разом з приймачами поширювалася культура прослуховування українських грамплатівок (рекордів). Наприклад, до Різдва 1939 р. «Сурма» пропонувала спеціальні набори: «Рекорди на Різдво. Три великі 12-цалеві рекорди містять такі коляди: Бог Предвічний, Нова Радість, Бог ся раждає, З нами Бог, Согласно, Рождество Твоє, Слава во Вишних Богу, Всяческая, рождество Христове, Понад Вифлеємом. Щедрівки: Ой там, за горою, Пішов Івасенко, Пасла Гандзуня, Щедрий Вечір» [27, с. 4]. Для обслуговування цієї техніки з'являлися українські фахівці: «радіо механік направляє і переробляє, як нове, по умірковаій ціні. Голосить по українськи або по англійському 20 миль довкола. М. Бродський» [23, с. 4].

Вересень 1939 р. кардинально змінив тональність світового та українського ефіру. Радіо стало найважливішою й найшвидшою зброєю у «війні нервів». Українська діаспора пережила величезний психологічний шок. Преса фіксує: «Місяць вересень пережили українці під враженням воєнних подій в Европі. Можна сміло твердити, що українці були найкращими покупцями газет.

Хто по англійськи не вміє, приносив газети дітям, щоб йому прочитали, бо кожний слідив за тим, як скоро розлітається Польща та що станеться із західньо-українськими землями» [16, с. 3].

З вибухом війни ефір став суцільним полем пропаганди. Журналісти щоденника «Свобода» застерігали: «Коли приглянутися ближче, побачимо, що не те що день, але й ніяка хвилина не минала безслідно, себто без якоїсь вістки, без якоїсь важної події... Знаходили ці вістки своє місце в газетах, котрі тепер часто видають більше видань, ніж звичайно, та в радіових новинарських донесеннях. Внаслідок цього становище преси тепер радикально змінилося. Колись вона старалася подавати новинки. Нині вона не може сама добитися до новинок, бо новинки подає їй уряд, а кожна така новинка це пропаганда. Радіо собі мусіло піти слідами преси» [5, с. 2].

Американські мережі запровадили жорсткі правила для європейських новин. «Три найбільші американські радіові стації, Колюмбія, Нешенел і Мючуел, згодились на один спільний правильник відносно відомостей з Европи... Не будуть бавитися в сенсаційність і не будуть занадто розмазувати страхіть війни. Будуть старатися, щоб найбільше новин давали американці, а не чужинці» [1, с. 1]. У Канаді уряд ввів цензуру: «Отава. – Канадійський уряд подав до відома про головні засади своєї цензури... будуть гостро карати всіх тих, що викликують ненависть до корони, деморалізують суспільність» [13, с. 2]. Через це, ще раніше, була припинена українська програма в Гамільтоні, бо канадський уряд «не дозволяє у воєннім часі передавати через свої стації програми чужими мовами, дирекція української програми, під проводом п.Я. Самотілки, була приневолена припинити свою пів-годинну програму, яку передавано щотижня у вівторок вечором з Гамілтону. Для українців це велика втрата, бо була ця програма наскрізь артистична і брали в ній участь найдобріші сили» [31, с. 4].

Для українців найтрагічнішим стало використання радіо радянською владою після окупації Західної України (спільно з гітлерівською Німеччиною). Діаспора з болем слухала брехливі реляції московського радіо. Як повідомляла «Свобода»: «Згідно з повідомленнями цього радія, у всіх фабриках та виробнях Радянської України відбуваються мітинги і на них українські робітники з захопленням, ніби витають виступ совєтських військ та масово зголошуються добровольцями «для визволення братів українців з під польського ярма» [21, с. 2].

Московське радіо безсоромно цитувало виступи на так званих «Народних Зборах Західної України». Наприклад, слова пана І. Кравчука: «На нужді, на крові трудящихся Західної України наживалась польська, українська і єврейська буржуазія... Тепер ми, трудящі Західної України, живемо вільно й щасливо» [10, с. 1], або письменника О. Корнійчука, який стверджував, що вчені (Студинський, Возняк, Колесса) «були безробітні, їх переслідувала польська поліція, їх переслідували буржуазні українські націоналісти» [9, с. 1].

Ця пропаганда мала не лише вербальний вимір, а й матеріальний. Західну Україну почали масово «радіофікувати» для промивання мізків. Німецький кореспондент часопису «Райнфронт» повідомляв з Москви: «До західно-українських земель уже завезли коло пів міліона образів Сталіна і Леніна... Привезено на Західну Україну коло 1,400,000 комуністичних книжок і брошур. Для агітаційних цілей вивезено ще й фонографи, з яких передають українською і білоруською мовою промови визначних комуністів... По селах грають військові банди до танцю...» [19, с. 1].

Газета «Свобода» гостро засуджувала цю інформаційну окупацію і закликала еміграцію до критичного мислення: «Завдячуйте Москві, що Західна Україна перетворилася “в країну радости і щастя визволеного трудового народу”, передають московські ступайки... читаючи їх (вісті), треба мати завжди на увазі в першу чергу те, з якого вони походять джерела. А далі... треба постійно памятати, що тепер усі вісті є цензуровані» [2, с. 2]. Газета викривала цинізм московського радіо, яке, наприклад, детально переказувало відхилення Гітлером пропозицій миру, але замовчувало слова Чемберлена про те, що Британія воює саме проти гітлеризму [2, с. 2].

Крім того, поширювалися чутки та дезінформація. Так, американські газети з посиланням на Фінляндію публікували «слухи про українську революту у Львові і в Східній Польщі» [29, с. 1] проти радянської влади. Поширювалися страшні, хоч і непідтверджені, вісті про те, що «большевики розстріляли митрополита Андрія Шептицького», до яких «Свобода» радила ставитися обережно, як до можливої провокації НКВС [8, с. 1]. Відрізані від світу, емігранти могли ловити лише крихти правди: «Українське радіо у Відні обмежується свідомо до передачі самих офіційних новин, і тільки українське радіо в Братиславі, на словацькій території, висловлює надії й побажання словаків і тамошніх українців в найближчому часі Українсько Західної Держави… Єдине джерело звісток про українську територію під Польщею – це поки що тільки радіо в Братиславі, що оповідає про постійний терор польської поліції та війська на українських селах...» [21, с. 2].

Цікавим штрихом 1939 р. є те, що поруч із радіо в пресі вже починає фігурувати телебачення (телевізія), причому відразу в контексті новітньої зброї та обмежень. У Канаді уряд видав спеціальні інструкції щодо «ворожих чужинців», які збиралися використовувати телевізори. «Федеральна Комунікаційна Комісія подала в своїм рапорті, що підприємства, які збираються використовувати торговельно телевізію, повинні поступати дуже обережно. Досі продано лише тисячу телєвізійних приладів» [22, с. 4].

Ще більш фантастичною для того часу, але пророчою, виглядала новина з Чикаго про винахід повітряної торпеди, керованої радіо та телевізією: «Американський винахідник А. Салабрін... дав департаментові війни свій новий винахід, який готов мати величезне значіння в війні. Цим винаходом є повітряна торпеда, яку можна буде регулювати при помочи радія і телевізії. Телевізійний апарат буде відбивати на сто миль віддалі напрямок торпеди, а радіовий апарат буде кермувати ним...» [20, с. 1]. Це свідчило про те, що суспільство 1939 р. вже чітко усвідомлювало, що ефірні хвилі стають зброєю масового знищення.

IV. Висновки

Для українського радіомовлення 1939 р. став рубіконом. З одного боку, воно досягло небувалих висот у розбудові громадського життя в Америці. Програми в ефірі радіостанцій «W.H.J.B.», «W.B.N.X.» та інші довели свою здатність збирати тисячні натовпи на «Радіо Балі» та пікніках, формуючи з розрізнених емігрантів єдину національну силу. Ефір лунав українськими колядками, історичними драмами та рекламою українських бізнесів. Навіть американські загальнонаціональні мережі, такі як «NBC» з хором С. Марусевича, відкрили свої мікрофони для української пісні [32, с. 4].

Але з початком вересня 1939 р. безневинна радість від музичних радіопередач була затьмарена жорстокою реальністю тотальної війни. Радіоприймач перетворився на вісника трагедій. Українці діаспори годинами сиділи біля апаратів, намагаючись крізь тріск глушилок, жорстку цензуру європейських країн та брехливі реляції сталінського радіо почути бодай слово правди про долю Карпатської України, Галичини, Волині та Буковини.

Як проникливо писали в газеті, радіо та преса мусили навчити людей читати між рядків, протистояти як «гітлерівським», так і «большевицьким» пропагандистським міражам. І 1939 р. довів, що українське радіо – це не просто засіб передачі звуку, а справжня духовна зброя. Воно стало тим невидимим мостом, який, за словами самих діячів того часу, мав єдину історичну місію: допомогти народу зберегти віру в те, що «не мине багато часу, коли цей нарід зіллється в один великий сильний нарід і створить свою державу» [4, с. 3]. Радіоефір 1939 р. назавжди закарбував голос розшматованої, але нескореної нації, що билася за своє виживання в найстрашнішій війні людства.

Окреслена проблематика відкриває перспективи для подальших розвідок, зокрема в напрямі порівняльного аналізу контенту північноамериканського радіомовлення та ефірних стратегій українських громад у Європі напередодні Другої світової війни. Особливої уваги потребує вивчення еволюції «мови спротиву» і методів деконструкції ворожої пропаганди, що заклали підвалини сучасної інформаційної безпеки.

Список використаної літератури

1. Американське радіо годиться на приписи. *Свобода*. 1939. № 212. С. 1.
2. «Батько пригноблених» – Йосиф Сталін. *Свобода*. 1939. № 222. С. 2.
3. Богуславський О. Часопис «Освобождение» (1953–1956) як приклад українсько-російської співпраці в еміграції або чи справді «з москалями нема спільної мови»? *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2024. № 3 (59). С. 20–31.
4. В пам'ять Василя Гренджі Донського. *Свобода*. 1939. № 84. С. 3.
5. Війна пропаганд. *Свобода*. 1939. № 206. С. 2.
6. Гейзелтон. ПА. *Свобода*. 1939. № 121. С. 4.
7. Гиріна Т. Експлікація національної ідентичності української громади у відчитах на радіо Північної Америки у 1933 р. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2021. № 4 (48). С. 26–31. DOI: http://dx.doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.4(48).4. (дата звернення: 05.01.2026).
8. Годі повірити. *Свобода*. 1939. № 246. С. 1.
9. З промови депутата Корнійчука. *Свобода*. 1939. № 286. С. 1.
10. З промови товариша І. Ю. Кравчука. *Свобода*. 1939. № 286. С. 1.
11. Запросини на великий весняний Радіо Баль-Концерт Сурми. *Свобода*. 1939. № 83. С. 3.
12. Запросини на осінній радіо баль-концерт. *Свобода*. 1939. № 204. С. 3.
13. Канада запровадила цензуру. *Свобода*. 1939. № 222. С. 2.
14. Козак С. Часопис «Свобода» (США) про життя і творчість Лесі Українки. *Український інформаційний простір.* 2023. Ч. 2 (12). С. 177–195.
15. Краснодемська І. Осмислення феномену тараса Шевченка в українознавчих студіях діаспори. *Психологія і суспільство. Спецвипуск* : матер. Міжнар. науково-прак. конф. «Тарас Шевченко і сучасна національна освіта». 2014. С. 44–46.
16. Куропась С. Шікаговська хроніка. *Свобода*. 1939. № 224. С. 3.
17. Літвинчук Т. Очима української діаспори: Тарас Шевченко на сторінках видання «Крилаті». *Шевченкознавчі студії.* 2024. № 1 (27). С. 282–302.
18. Малик Т. За поширення і побільшання Свободи. *Свобода.* 1939. № 163. С. 3.
19. Німецький голос про большевізацію західної України. *Свобода*. 1939. № 231. С. 1.
20. Нові винаходи. *Свобода*. 1939. № 252. С. 1.

21. Онацький Є. Перший тиждень війни. (З мого римського щоденника). *Свобода.* 1939. № 219. С. 2.
22. Остерігає проти поспіху в телевізії. *Свобода.* 1939. № 267. С. 4.
23. Радіо механік. *Свобода*. 1939. № 167. С. 4.
24. Радіові години. З нагоди перенесення Української Радіо Години на нову стацію. *Свобода*. 1939. № 185. С. 4.
25. Радіові програми. Гейзелтон, ПА. *Свобода.* 1939. № 125. С. 4.
26. Радіові програми. Увага Ню Йорк і околиця! *Свобода.* 1939. № 104. С. 4.
27. Рекорди на Різдво. *Свобода.* 1939. № 301. С. 4.
28. Рідні думки. *Свобода.* 1939. № 111. С. 4.
29. Слухи про повстання у Львові і на З.У.З. *Свобода.* 1939. № 288. С. 1.
30. Увага, Філядельфія і околиці. *Свобода*. 1939. № 300. С. 4.
31. Українська радіова програма припинена. *Свобода.* 1939. № 280. С. 4.
32. Український Молодечий Хор Ню Йорку й Ню Джерзі під кермою Степана Марусевича виступить з програмою українських пісень. 1939. *Свобода*. № 109. С. 4.
33. Український радіовий день. *Свобода*. 1939. № 150. С. 3.
34. Український радіовий день. Української радіо години зі стації W.H.J.B. *Свобода.* 1939. № 150. С. 4.
35. EMERSONETTE. *Свобода.* 1939. № 130. С. 3.
36. Hyrina T. Promotion of ukrainian-language radio programs in the information space of the USA (experience of 1930–1932). *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2021. № 2. С. 22–28. DOI: http://dx.doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2(46).4. (дата звернення: 05.01.2026).
37. Kuropas M. The Ukrainian Americans: Roots and Aspirations. Toronto : University of Toronto Press, 1991. 534 p.
38. Myshuha L. Ukraine and American Democracy. New York : United Ukrainian Organizations of the United States, 1939. 32 p.
39. Shkandrij M. Ukrainian Nationalism: Politics, Ideology, and Literature, 1929–1956. Yale University Press, 2015. 344 p.
40. Surma. Book & Music Co. *Свобода*. 1939. № 130. С. 4.

References

1. Amerykanske radio hodytsia na prypysy [American radio is suitable for prescriptions]. (1939). Svoboda, 212, 1 [in Ukrainian].
2. «Batko pryhnoblenykh» – Yosyf Stalin [«Father of the Oppressed» – Joseph Stalin]. (1939). Svoboda, 222, 2. [in Ukrainian].
3. Bohuslavskyi, O. (2024). Chasopys «Osvobozhdenye» (1953–1956) yak pryklad ukrainsko-rosiiskoi spivpratsi v emihratsii abo chy spravdi «z moskaliamy nema spilnoi movy»? [The magazine «Osvobozhdenie» (1953–1956) as an example of Ukrainian-Russian cooperation in emigration or is it really «there is no common language with Muscovites»?]. Derzhava ta rehiony. Seriia: Sotsialni komunikatsii [State and Regions. Series: Social Communications], 3 (59), 20–31 [in Ukrainian].
4. V pam'iat Vasylia Hrendzhi Donskoho [In memory of Vasily Granji Donskoy]. (1939). Svoboda, 84, 3 [in Ukrainian].
5. Viina propahand [The War of Propaganda]. (1939). Svoboda, 206, 2 [in Ukrainian].
6. Heizelton. PA. [Hazelton. PA.]. (1939). Svoboda, 121, 4 [in Ukrainian].
7. Hyrina, T. (2021). Eksplikatsiia natsionalnoi identychnosti ukrainskoi hromady u vidchytakh na radio Pivnichnoi Ameryky u 1933 r. [Explication of the national identity of the Ukrainian community in reports on the North American radio in 1933]. Derzhava ta rehiony. Seriia: Sotsialni komunikatsii, 4 (48), 26–31. http://dx.doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.4(48).4 [in Ukrainian].
8. Hodi poviryty [Hard to believe]. (1939). Svoboda, 246, 1 [in Ukrainian].
9. Z promovy deputata Korniichuka [From the speech of deputy Korniychuk]. (1939). Svoboda, 286, 1 [in Ukrainian].
10. Z promovy tovarysha I.Yu.Kravchuka [From the speech of comrade I.Yu. Kravchuk]. (1939). Svoboda, 286, 1 [in Ukrainian].
11. Zaprosyny na velykyi vesnianyi Radio Bal-Kontsert Surmy [Invitations to the great spring Radio Ball-Concert of Surma]. (1939). Svoboda, 83, 3 [in Ukrainian].
12. Zaprosyny na osinnii radio bal-kontsert [Invitations to the autumn radio ball-concert]. (1939). Svoboda, 204, 3 [in Ukrainian].
13. Kanada zaprovadyla tsenzuru [Canada has introduced censorship]. (1939). Svoboda, 222, 2 [in Ukrainian].
14. Kozak, S. (2023). Chasopys «Svoboda» (SShA) pro zhyttia i tvorchist Lesi Ukrainky [Magazine «Svoboda» (USA) about the life and work of Lesya Ukrainka]. Ukrainskyi informatsiinyi prostir [Ukrainian information space], 2(12), 177–195 [in Ukrainian].

15. Krasnodemska, I. (2014). Osmyslennia fenomenu tarasa Shevchenka v ukrainoznavchykh studiiakh diaspory [Understanding the phenomenon of Taras Shevchenko in Ukrainian studies of the diaspora]. Psykholohiia i suspilstvo. Spetsvypusk: mater. Mizhnar. naukovo-prak. konf. «Taras Shevchenko i suchasna natsionalna osvita». Taras Shevchenko i suchasna natsionalna osvita [Psychology and society. Special issue: materials of the International scientific and practical conference «Taras Shevchenko and modern national education»], 44–46 [in Ukrainian].
16. Kuropas, S. (1939). Shikahovska khronika [The Chicago Chronicle]. Svoboda, 224, 3 [in Ukrainian].
17. Litvynchuk, T. (2024). Ochyma ukrainskoi diaspory: Taras Shevchenko na storinkakh vydannia «Krylati» [Through the Eyes of the Ukrainian Diaspora: Taras Shevchenko on the Pages of the «Winged» Edition]. Shevchenkoznavchi studii [Shevchenko Studies], 1(27), 282–302 [in Ukrainian].
18. Malyk, T. (1939). Za poshyrennia i pobilshannia Svobody [For the spread and increase of Freedom]. Svoboda, 163, 3 [in Ukrainian].
19. Nimetskyi holos pro bolshevizatsiiu zakhidnoi Ukrainy [German voice about the Bolshevization of Western Ukraine]. (1939). Svoboda, 231, 1 [in Ukrainian].
20. Novi vynakhody [New inventions]. (1939). Svoboda, 252, 1 [in Ukrainian].
21. Onatskyi, Ye. (1939). Pershyi tyzhden viiny. (Z moho rymskoho shchodennyka) [The first week of the war. (From my Roman diary)]. Svoboda, 219, 2 [in Ukrainian].
22. Osterihaie proty pospikhu v televizii [Warns against haste in television]. (1939). Svoboda, 267, 4 [in Ukrainian].
23. Radio mekhanik [Radio mechanic]. (1939). Svoboda, 167, 4 [in Ukrainian].
24. Radiovi hodyny. Z nahody perenesennia Ukrainskoi Radio Hodyny na novu statsiiu [Radio Hours. On the Occasion of the Transfer of the Ukrainian Radio Hour to a New Station]. (1939). Svoboda, 185, 4 [in Ukrainian].
25. Radiovi prohramy. Heizelton, PA [Radio Programs. Hazelton, PA.]. (1939). Svoboda, 125, 4 [in Ukrainian].
26. Radiovi prohramy. Uvaha Niu York i okolytsia! [Radio Programs. Attention New York and the Vicinity!]. (1939). Svoboda, 104, 4 [in Ukrainian].
27. Rekordy na Rizdvo [Records for Christmas]. (1939). Svoboda, 301, 4 [in Ukrainian].
28. Ridni dumky [Native Thoughts]. (1939). Svoboda, 111, 4 [in Ukrainian].
29. Slukhy pro povstannia u Lvovi i na Z.U.Z. [Rumors of Uprising in Lviv and the Western Front]. (1939). Svoboda, 288, 1 [in Ukrainian].
30. Uvaha, Filiadelfiia i okolytsi [Attention, Philadelphia and the surrounding area]. (1939). Svoboda, 300, 4 [in Ukrainian].
31. Ukrainska radiova prohrama prypynena [Ukrainian radio program discontinued]. (1939). Svoboda, 280, 4 [in Ukrainian].
32. Ukrainskyi Molodechyi Khor Niu Yorku y Niu Dzherzi pid kermoiu Stepana Marusevycha vystupyt z prohramoiu ukrainskykh pisen [Ukrainian Youth Choir of New York and New Jersey under the direction of Stepan Marusevych will perform a program of Ukrainian songs]. (1939). Svoboda, 109, 4 [in Ukrainian].
33. Ukrainskyi radiovyi den. [Ukrainian Radio Day]. (1939). Svoboda, 150, 3 [in Ukrainian].
34. Ukrainskyi radiovyi den. Ukrainskoi radio hodyny zi statsii W.H.J.B. [Ukrainian Radio Day. Ukrainian radio hours from station W.H.J.B.]. (1939). Svoboda, 150, 4 [in Ukrainian].
35. EMERSONETTE. (1939). Svoboda, 130, 3 [in Ukrainian].
36. Hyrina, T. (2021). Promotion of ukrainian-language radio programs in the information space of the USA (experience of 1930–1932). State and Regions. Series: Social Communications, 2, 22–28. http://dx.doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2(46).4 [in English].
37. Kuropas, M. (1991). The Ukrainian Americans: Roots and Aspirations. Toronto: University of Toronto Press, 534 p. [in English].
38. Myshuha, L. (1939). Ukraine and American Democracy. New York: United Ukrainian Organizations of the United States, 32 p. [in English].
39. Shkandrij, M. (2015). Ukrainian Nationalism: Politics, Ideology, and Literature, 1929–1956. Yale University Press, 344 p. [in English].
40. Surma. Book & Music Co. (1939). Svoboda, 130, 4. [in English].

Стаття надійшла до редакції 02.03.2026.

Received 02.03.2026.

Hyrina T. Ukrainian Diaspora Radio Broadcasting in North America in 1939 Within the System of Socio-Communicative Tools for Countering Total Propaganda

The purpose. *The study aims to conduct a comprehensive analysis of the state of Ukrainian-language radio broadcasting in the USA and Canada in 1939, clarify the role of the airwaves in consolidating the diaspora at the onset of World War II, and investigate the socio-communicative mechanisms of countering propaganda.*

The research methodology *is based on monitoring and content analysis of the «Svoboda» newspaper. Methods of systematization, comparative analysis, and source-based inquiry were applied to verify the parameters of radio networks. Media event reconstruction, discourse analysis, and classification allowed for the restoration of the broadcasting structure and the differentiation of its genres.*

The results. *It is proven that in 1939, Ukrainian-language radio broadcasting transformed from a leisure medium into a strategic instrument for national self-preservation. It was established that an extensive network of local stations (W.A.R.D., W.B.N.X., K.Q.V., etc.) formed a unique socio-communicative space where mass events (such as «Radio Balls» and «Radio Days») were integrated with real-time reporting on events in occupied Ukraine. The findings indicate that with the outbreak of World War II, radio became a primary weapon in the «war of nerves», functioning as a spiritual bridge and a mobilization resource for the community.*

Novelty. *For the first time, based on a systematic analysis of materials from the «Svoboda» newspaper of 1939, a holistic picture of the Ukrainian radio landscape during a period of global crisis has been reconstructed. The study identifies the specifics of adapting media formats (radio theater, bilingual lectures) to the conditions of wartime censorship and propagandistic pressure.*

Practical significance. *The research findings can be utilized in developing lecture courses on the history of Ukrainian journalism, media management, and specialized courses on the role of ethnic media during international conflicts. The experience of the diaspora's informational self-organization in 1939 remains relevant for contemporary practices of cultural diplomacy and countering media manipulation.*

Key words: *Ukrainian emigrant radio, socio-communicative technologies, Ukrainian diaspora in the USA, Ukrainian-language radio broadcasting, «Svoboda» newspaper.*